

Inspirerende kunstwerken

Pasolini en zijn verfilming van Mattheus: *I vangelo di Matteo*

Pasolini: 'Niets lijkt mij meer in tegenspraak met de moderne mens, deze Christus, die zachtmoedig is van harte maar nooit zacht in zijn denken, die geen ogenblik afstand doet van zijn eigen vreselijke vrijheid om steeds de eigen godsdienstopvatting aan de waarheid te toetsen, die zich nooit iets aan tegenspraak en ergernis gelegen laat liggen. Mattheus' verhaal zit vol stilistische versnellingen, het springt eclectisch om met de historische gebeurtenissen waarin het dan ongeproportioneerd lange statische leerdichten inlast (zoals de verbazende, aanhoudende Bergrede). Ik hoefde deze stijl slechts letterlijk te volgen en de Christusfiguur kreeg vanzelf het geweld van een weerstand: iets dat het leven radicaal tegenspreekt, het leven zoals het zich voordoet aan de moderne mens, met zijn grauwe orgie van cynisme, ironie, brutaliteit, met zijn compromissen en zijn conformisme, zijn haat voor ieder anders zijn, zijn theologische wrok die alle religie mist.'

[Fragment op YouTube](#)

Fotograaf David Nebreda

De fotograaf/psychoticus David Nebreda ziet eruit als een anorectisch Christusfiguur. Hij leeft in totale afzondering, volgt een strikt vegetarisch dieet, is bijziend maar weigert een bril (het wazige zicht stelt hem gerust), kijkt nooit in een spiegel (bedekt alle spiegels met papier), houdt zich aan een lijst zelf opgestelde verbodsregels, hult zich in stilte, onderwerpt zich aan volledige seksuele onthouding, leest geen boeken, heeft geen televisie of computer, gaat geen enkel maatschappelijk engagement aan. De enige sociale band die hij heeft is een indirect resultaat van de fotografische zelfportretten die hij maakt. Foto's van zijn eigen uitgemergelde lichaam dat hij verminkt, doorprikt met naald en draad of inwrijft met zijn excrementen of bloed. Lijden en vernedering (hij acht zichzelf als vreemd of onbestaand) is de 'christelijke' zijnsmodus van zijn bestaan.

David Nebreda: 'Door jou, vader, ben ik koning geworden. Je wil me allerlei zaken onteigenen. Geef mij dus jouw macht, oh vader, opdat zij die met mij zijn de wereld (ver)dragen.'

http://fr.wikipedia.org/wiki/David_Nebreda

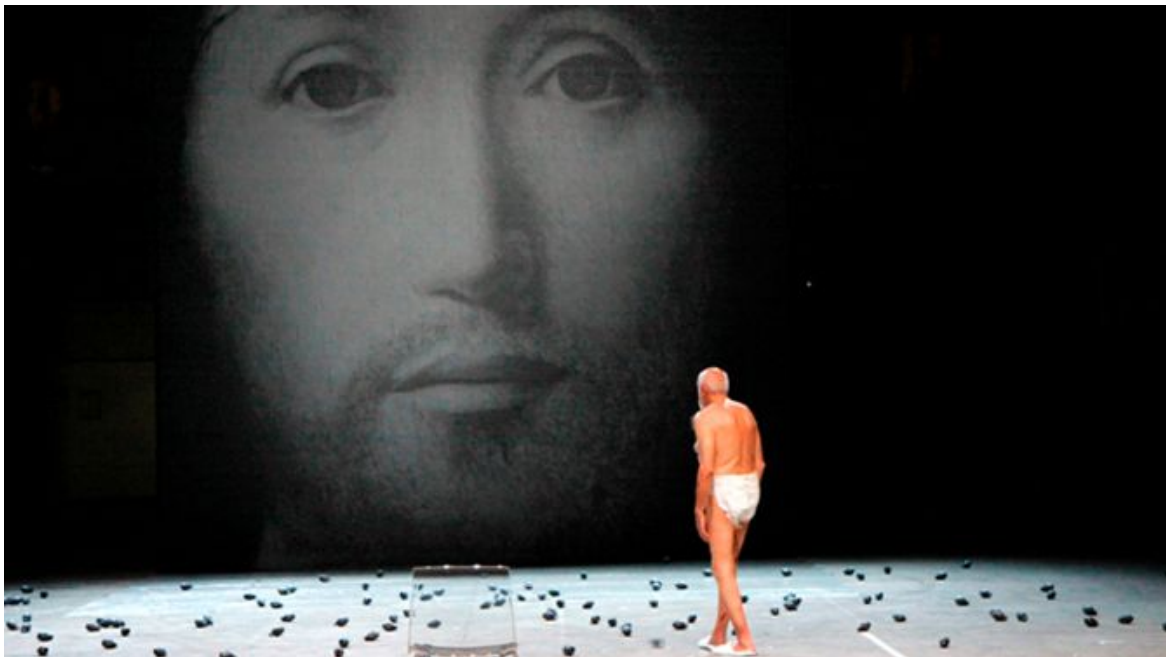
<https://www.youtube.com/watch?v=U6e-NF2jKUA>

<http://reconstruction.eserver.org/Issues/051/jones.shtml>

Romeo Castellucci over de voorstelling *On the concept of the face, regarding the son of God*

‘Het begint hiermee. Ik wil Jezus ontmoeten in zijn meest extreme afwezigheid. Er is van Jezus geen gezicht. Ik kan naar schilderijen en beelden kijken. Ik weet van duizend of meer schilders uit het verleden die hun halve leven hebben geprobeerd de ongrijpbare, bijna onzichtbare grimas van verdriet te reproduceren die op zijn lippen zou liggen. En nu? Nu is hij er niet. Wat zich in mij meer dan wat dan ook een weg baant is de wil. Het gaat erom de wil en het gelaat van Jezus samen te brengen: ik wil voor het aangezicht van Jezus staan. En wat mij het meest bezighoudt, is het eerste deel van de zin: ik wil.’

In deze voorstelling vormen schilderijen uit de Renaissance van Jezus het uitgangspunt, en dan met name die waarop de gegeselde Jezus, met doornenkroon, door Pontius Pilatus aan het volk wordt getoond. ‘Ecce homo’, zou Pontius Pilatus toen hebben gezegd, ‘Zie de mens’. Op dat moment, zo wil de traditie, bewerkstelligde Jezus door de toeschouwer in de ogen te kijken een effect van dramatische en betrokken ondervraging. In deze opzettelijke verwarring van blikken die elkaar raken en kruisen wordt het gelaat van Gods zoon het beeld van de mens, van een mens of uiteindelijk van de toeschouwer zelf.

<https://www.youtube.com/watch?v=JzldOzVho6w>

<http://vimeo.com/22739969>

Martin Scorsese naar aanleiding van *The last temptation of Christ*

'Mosaic Law belongs to a period when a few tribes were fighting to control water resources in a piece of the desert. A principle of that kind ought to be obsolete in the world. There 's another maxim that I like to quote: 'An eye for an eye makes the whole world blind.' There must be another way, and that's what Jesus says in the film. It did work once in India, with Ghandi. For me the most moving, most crucial scene of the film is the one in which Ghandi is visited by a Hindu, who exclaims in despair: 'I killed a ten year old child. I smashed his head against the wall.' When Ghandi asks him why, he explains: 'The Muslims killed my son - my son!' The Ghandi says: 'To get out of that vicious circle, you must go and find a boy of the same age and bring him up. But he must be a Muslim and you must raise him as a Muslim.' I'd like to think that is the right way.'

Trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=qJKxg4p-Alk>

Cineasten die zich door de Bijbel lieten inspireren zonder dat zij een letterlijke vertaling maakten van de Bijbelverhalen.

Bruno Dumont (Frankrijk):

La vie de Jésus (1997): <https://www.youtube.com/watch?v=Nqlsv-xCFIO>

L'humanité (1999): https://www.youtube.com/watch?v=y3_XoICeZoo

Flandres (2006): <https://www.youtube.com/watch?v=PUL-xspYBH8>

Hadewijch (2009): <https://www.youtube.com/watch?v=v858aunD3kw>

Hors Satan (2011): https://www.youtube.com/watch?v=_unNX1UmpRs

Krzysztof Kieslowski (Polen): Dekalog (1988) Korte samenvatting zie:

<https://jaapnoordzij.wordpress.com/2010/01/27/dekalog-de-tien-geboden-volgens-krzysztof-kieslowski/>

Andrei Tarkovski (Rusland):

Andrej Roeblov (1966) (Андрей Рублёв):

<https://www.youtube.com/watch?v=CbguowlkZ4g>

Solaris (1972) (Солярис): <https://www.youtube.com/watch?v=HEOfJQX2qdQ>

Nostalghia (1983): https://www.youtube.com/watch?v=_a00N9fU1Mk

Het offer (1986) (Offret): <https://www.youtube.com/watch?v=mac1xdkDvTo>

The passion of the Christ, Mel Gibson (2004):

https://www.youtube.com/watch?v=4Aif1qEB_JU

Son of man, Dennis Potter (1969) (intgraal te zien

www.youtube.com/watch?v=yzL2hDYQgaQ)

Je vous salue, Marie, Jean-Luc Godard (1985):

https://www.youtube.com/watch?v=vnd4W6g_vDU

Monty Python's Life of Brian, Monty Python (1979):
<https://www.youtube.com/watch?v=vVHhg67RVd4>

San Paolo, filmproject van Pasolini¹

Pasolini schreef het scenario één jaar na de Zesdaagse Oorlog (1967). Tijdens deze korte maar hevige oorlog voerde Israël een verrassingsaanval uit op zijn buurlanden. Daarbij verviervoudigde het zijn bestuurlijke gebied. Het gaat om de bezetting van de Gazastrook (Palestina), de Sinaï (Egypte), de Westelijke Jordaanoever (Jordanië) en de Golan Hoogte (Syrië). De Israëliische minister van Defensie Moshe Dayan noemde deze oorlog de Zesdaagse Oorlog, een toespeling op de zes dagen schepping in Genesis. Egypte zou tot in 1970 een uitputtingsoorlog voeren om de Sinaï terug te winnen.

Wellicht spelen deze politieke omstandigheden een rol in het feit dat Pasolini zijn filmproject financieel niet rond kreeg. Het filmscenario werd nooit gerealiseerd. Pasolini trekt in het scenario een duidelijke lijn tussen nazi's, Israëliische en Amerikaanse militairen. Voor filmproducenten was dit wellicht een brug te ver waaraan niemand zijn vingers wilde brandden.

Pasolini plaatst de Handelingen van Paulus in de 20ste eeuw. De teksten van Paulus zijn letterlijk teksten uit Lucas' Handelingen van Apostelen. Lucas was met grote zekerheid reisgezel van Paulus bij diens zendingswerk. De teksten van de andere personages in de film zijn sterk tijd gerelateerd aan de 20ste eeuw. Hiermee wilde Pasolini benadrukken dat de woorden van Paulus nog steeds tot ons gericht zijn. Dat ze een universele waarde en een actuele overtuigingskracht hebben. Pasolini verschuift de historische plaatsen naar steden van nu: Jeruzalem onder Romeinse bezetting wordt Parijs onder Duitse bezetting, Rome als politiek machtscentrum wordt New York.

In het begin van de film leren we Paulus kennen als een radicaal christenvervolger. Een nazi puur sang. Tot hij door blindheid getroffen wordt, zich bekeert tot het Christendom en door Petrus op zending wordt gestuurd. Cruciaal hierin is de tweespalt Paulus/Petrus. Petrus vindt het behouden van de Joodse wetten van belang, Paulus stelt de boodschap van Jezus open voor niet-Christenen. Wat sterk naar voren komt in Pasolini's scenario is dat Paulus nauwelijks een karakter verandering ondergaat. In fanatisme en radicaliteit is er nauwelijks een verschil tussen Paulus de christenvervolger en Paulus de prediker. Alleen het doel van zijn Handelingen is veranderd: eerst was dit vervolgen (uitschakelen), nu is het bekeren (zieltjes winnen). Pasolini gebruikt alle technische middelen om andere visies op de Handelingen van Paulus naar voren te brengen: bijvoorbeeld het televisie interview. De rol die de media spelen in de beeldvorming over personen die het journaal halen, wordt hierbij sterk bekritiseerd. Paulus wordt uiteindelijk gearresteerd en naar New York gebracht om daar voor de rechter te verschijnen. Wanneer Paulus zich voor het gerechtshof verdedigt, verwijst Pasolini in zijn scenario naar Allen Ginsburg. Pasolini wil dat de teksten van Lucas klinken als de gedichten van de Beatgeneration. Uiteindelijk wordt Paulus vrijgelaten en later door de geheime dienst vermoord. Pasolini wilde deze moord filmen in het gebouw waar Martin Luther King werd vermoord.

Lucas speelt in het scenario een bijzondere rol. Hij volgt Paulus als een schaduw, engel en duivel tegelijk. Pasolini filmt Lucas dikwijls alleen, terwijl hij de Handelingen van Paulus uitschrijft. Hij is daarbij in dialoog met de Duivel. Zoekend naar een passend compromis tussen de machtsinstututen (Rome, de Joden, de Kerk) en de boodschap van hoop, genade en gerechtigheid voor iedereen. Hier grijpt Pasolini de kortsluiting die elke ideologie maakt met de realiteit bij de kloten. Dit maakt het scenario van Pasolini niet alleen maar tot verslag van een ongerealiseerde film. Dit scenario is een manifest over wat het reële van elk (universeel) idee uitmaakt: de inherente onmogelijkheid van haar realisatie. Paulus is voor Pasolini de

---

¹ Pasolini, *Saint Paul*, Nous, (2013)

² Deze tekst werd nog niet gepubliceerd. Hij werd me opgestuurd door de auteur.

incarnatie (de vlees geworden strijd) van het conflict tussen een politieke waarheid en de zin (of het gewicht) dat die waarheid kan krijgen in de werkelijkheid.

De kern van die politieke waarheid is het idee van een nieuwe rechtvaardigheid of gerechtigheid. In essentie is dit een strijd tegen het kwaad. Met als wapenrusting: de gordel der waarheid, het harnas van de gerechtigheid, het schoeisel van de prediking van het evangelie, het schild van het geloof, de helm van genade en het zwaard van de geest. Het nieuwe leven waarin een Christen terecht kwam was een leven in ware gerechtigheid en heiligheid. 'Daardoor kunnen wij als vrije mensen leven. Houd dus vol en laat niemand je weer tot slaaf maken.' (Gal 5:1) Gerechtigheid.

Terug naar Agamben: 'Omdat de wereld, in al zijn nietigheid, geen genade of verlossing wil, maar rechtvaardigheid.'

Lacan, Freud en Nietzsche delen het idee dat principes van rechtvaardigheid en gelijkheid gefundeerd zijn op afgunst en jaloezie: de afgunst ten opzichte van wat de andere heeft (en wat wij niet hebben) en waarvan hij geniet. Rechtvaardigheid limiteert dan in zekere zin het excessieve genot van de enkeling en zorgt er voor dat de toegang tot dat genot voor iedereen zo goed als gelijk is. In dit licht is de theorie van de mimetische begeerte van René Girard interessant. Daarop wil ik dieper ingaan wanneer ik de toneeltekst van Alain-Didier Weill *Paul et Pierre, la dernière nuit* en de novelle van Eric-Emmanuel Schmitt *Mes Évangiles* (vooral *L'Évangile selon Pilate*) bespreek.

Paulus en Petrus, de laatste nacht van Alain Didier-Weill (Paule et Pierre, la dernière nuit)²

Petrus in een gevangenis in Rome. De nacht voor hij terechtgesteld wordt. Keizer Nero legt de schuld voor de brand van Rome bij de Christenen.

De twee kopstukken van deze sekte (Petrus en Paulus) werden gevangengenomen.

Het hoofd van de politie zet Paulus in de cel van Petrus om hun gesprekken te kunnen afluisteren in de hoop nog meer informatie los te krijgen.

Met hun dood voor ogen blijven Petrus en Paulus bekvechten over hun theologische meningsverschillen.

Mes Evangiles van Eric-Emmanuel Schmitt.³

Dit boek bestaat uit twee delen.

La nuit des oliviers (de nacht op de olijberg).

Jezus beseft dat zijn arrestatie en zijn dood nabij zijn. Hij blikt terug op zijn leven.

In deze tekst verschijnt een heel menselijke Jezus. Iemand die voortdurend twijfelt aan de goddelijkheid van de gevolgen van zijn daden. Hij kan het nauwelijks zelf geloven. Aangezien hij hier geen zekerheid over kan vinden, 'gokt' hij er op.

Zijn 'geloof' wordt hier een menselijk al te menselijke 'gok'. In de zin van 'ik weet het nooit zeker, maar ik gok er op dat het zo is, dat Hij bestaat, de Hij bij me is'.

L'Evangile selon Pilate (het evangelie volgens Pilatus)

Pilatus krijgt bericht over de verdwijning en de verschijning van Jezus na zijn dood. Hij kan dit niet geloven en acht dit onmogelijk. Hij stelt een politie onderzoek in.

Hij gelooft dat het lijk gestolen is en verdenkt de Joodse priesterkasten maar ook Jezus' volgelingen van de diefstal.

Gaandeweg proberen Maria, Magdalena en Jozef van Arimathea hem te overtuigen van de verdwijning.

Ondertussen verneemt Pilatus dat zijn eigen vrouw lid is geworden van de volgelingen en hem vraagt haar te volgen.

---

² Deze tekst werd nog niet gepubliceerd. Hij werd me opgestuurd door de auteur.

³ Eric-Emmanuel Schmitt, *Mes Evangiles*, Michel Albin, (2004)

Net voorbij de rede van H.M. van Praag

Hier kruipt de schrijver, een Nederlandse psychiater, in de huid van een tijdgenoot. Hij observeert de gebeurtenissen zoals ze in het evangelie worden verteld en stelt daarbij voortdurend kritische vragen waarbij hij steeds terugkoppelt naar het Oude Testament, maar ook naar een modernistische positie. Heel boeiend om te ervaren wat de kracht is van twijfel (Cartesiaans als het ware) in het openen en empathisch begrijpen van oude teksten!

Het boek van Van Praag is een absolute aanrader (vooral de hoofdstukken over Jezus). Hij bekijkt als een soort fictieve getuige de weg die Jezus volgt. En hij doet dit vanuit een Joods humanistisch perspectief.

Het woord is geest geworden van Gianni Vattimo

Volgens de Italiaanse filosoof Vattimo is het westerse moderne (individuele vrijheid, rationalisme en kritische geest, vrijheid van denken en geloof, scheiding van kerk en staat, een humanistisch rechtvaardigheidsbeginsel gebaseerd op gelijkheid, enz.) denken een rechtsreeks gevolg van het Nieuwe Testament. Een traditie die steunt op de kritische godsdienstbeleving van de Joden. Jezus, zelf een Jood, zou er het levende bewijs van zijn; zijn kritische bevraging van de Joodse wetten zorgde voor een vernieuwende stroming binnen het geloof. Vattimo beweert dat 'het westen het geseclariseerde christendom is, en niets anders.'⁴

Enkele citaten

'Tedereen is het erover eens dat ze wat afkomst en gewone levensfuncties betreft in niets van de overige mensen verschilden; ze werden door mannen verwekt, door vrouwen gebaard en ze leefden net als wij. Wat hun geest betreft, wordt beweerd dat God die van de profeten meer bezielde dan die van de andere mensen en dat hij met hen communiceerde op een heel bijzondere manier. En dat gelooft men zo ter goeder trouw alsof het bewezen zou zijn, (...) Maar afgezien van het feit dat ze noch een beter verstand, noch een volmaakter begripsvermogen hadden, wat staat er in hun geschriften dat ons ertoe brengt zo'n hoge dunk van hen te hebben?'

Voltaire in *Over drie bedriegers. Mozes, Jezus, Mohammed* in 1769⁵

'Nietzsches oproep om de aarde trouw te blijven en de vertellers van sprookjes over het hiernamaals de wacht aan te zeggen, klinkt aan het begin van de door nieuwe religieuze beroering opgeschrikte eenentwintigste eeuw nog eigentijds dan aan het eind van de negentiende.'

Peter Sloterdijk, *Het heilig vuur, Over de strijd tussen Jodendom, Christendom & Islam* in 2007⁶

'Het 'rijk der hemelen' is een toestand in het hart - en niet iets dat 'boven de aarde' of 'na de dood' aan de orde komt. Het hele begrip van de natuurlijke dood ontbreekt in het evangelie; de dood is geen brug, geen overgang, hij ontbreekt omdat hij bij een geheel andere, louter schijnbare, louter als teken bruikbare wereld hoort.'

---

⁴ Gianni Vattimo, *Het woord is geest geworden. Filosofoe van de secularisatie*, Agora, Kampen (2003), pagina 77

⁵ Voltaire, *Over drie bedriegers. Mozes, Jezus, Mohammed*, Voltaire (2008), pagina 82

⁶ Peter Sloterdijk, *Het heilig vuur, Over de strijd tussen jodendom, christendom & islam*, Boom (2007)

Friedrich Nietzsche, *De antichrist*, Synopsis, 1980⁷

Muziek : hedendaags klassiek

Gyorgy Ligeti: Lux Aeterna : <https://www.youtube.com/watch?v=-iVYu5lyX5M>

Olivier Messiaen : Vingt regards sur l'Enfant-Jésus : <https://www.youtube.com/watch?v=L-1iJUb4-hw>

Olivier Messiaen : Eclairs su l'au-déla : <https://www.youtube.com/watch?v=EA53UMx7dHY>

Alain Pringels, dramaturg

---

⁷ Friedrich Nietzsche, *De antichrist*, Synopsis (1980), pagina 55